

Atvasinātas publiskās personas „Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts” vadības ziņojums

Atvasināta publiskā persona „Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts” darbojas saskaņā ar nolikumu, kas apstiprināts kā institūta saistošie noteikumi Nr.1/2007 no 1.03.2012. Institūtu pārvalda zinātniskā padome (padomes priekšsēdētājs Dr.agr. Sanita Zute, zinātniskā sekretāre Mg.lauks. Solveiga Maļeckā) un tās ievēlēts direktors (no 01.03.2012. - Mg.lauks. Inga Jansone).

Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūta darbības un attīstības stratēģijā tika teikts, ka institūta **misija** ir radīt un nodot sabiedrībai jaunas zināšanas un inovatīvas tehnoloģijas graudkopības, sēklkopības un citās laukkopības jomās, lai sekmētu Latvijas lauksaimniecības ilgtspējīgu attīstību un konkurētspējas paaugstināšanu. Institūts izpilda šādas **funkcijas**:

- veido jaunas Latvijas agrovidei un ražotāju prasībām piemērotas graudaugu šķirnes, veic šo šķirņu uzturēšanu un sēklu pavairošanu;
- nodrošina graudaugu ģenētisko resursu aizsardzību un ilgtspējīgu izmantošanu;
- veic zinātniskos pētījumus, izstrādā ieteikumus par ilgtspējīgām, vidi saudzējošām, noteiktam izmantošanas veidam piemērotām laukaugu audzēšanas tehnoloģijām;
- nodrošina zinātnisko pamatojumu un neatkarīgu ekspertīzi graudkopības un sēklkopības nozaru attīstībai un darbības nodrošināšanai;
- veicina zinātnes, izglītības un prakses integrētu attīstību graudkopībā, sēklkopībā un citās lauksaimniecības nozarēs.

Saskaņā ar iepriekš teikto, institūta darbība tiek organizēta trīs galvenajos darbības virzienos:

1. Zinātniskā darbība graudkopības un sēklkopības jomā, ekspertīzes un zinātniskā pamatojuma nodrošināšana šo nozaru attīstības politikas izstrādei un īstenošanai

Darbības virziena mērķis: nodrošināt informāciju rekomendāciju un ieteikumu izstrādei par patērētāja vajadzībām atbilstošas kvalitātes graudaugu produktu ieguves iespējām, videi nekaitīgu un ekonomiski pamatotu graudaugu audzēšanas paņēmienu ieviešanu.

Darbības virziens tiks īstenots: izpildot pētījuma projektu un līgumdarbus laboratoriju, un lauka izmēģinājumos, ievērojot dažādu saimniekošanas sistēmu īpatnības.

Šī virziena ietvaros 2013. gadā sadarbībā ar LLU turpināja piedalīties Zemkopības ministrijas atbalstīto pielietojamā zinātnes projektu „**Kultūraugu kaitīgo organismu izplatības, postīguma un attīstības ciklu pētījumi kaitīgumu sliekšņu izstrādāšanai integrētajā augu aizsardzībā**” (projekta vadītāja Dr.agr. B.Bankina vadošā institūcija LLU). 2013. gadā tika apgūti 2 800 LVL.

Šajā virzienā sadarbībā ar LAAPC, LLU un VPLSI, VSGSI piedalījās ZM atklātajā konkursā ar pieteikumu projekta konkursam „**Nezāļu izplatības ierobežošana integrētās augu aizsardzības sistēmā laukaugu kultūru sējumos un stādījumos, sekmējot vides un resursu ilgtspējīgu izmantošanu**”. 2013. gadā tika apgūti 18579 LVL.

Šajā virzienā piesakot projektu „**Pākšaugi - alternatīvas sojas izmantošanai proteīnbagātas spēkbarības ražošanā: audzēšanas agrotehniskais un ekonomiskais pamatojums Latvijas apstākļos**” ar ZM atbalstu, tika piesaistīti 35 640 LVL.

2013. gadā Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūta zinātnieku vadībā tika pabeigta divu pētniecības projektu īstenošana, kas tika līdzfinansēti no Eiropas Reģionālās attīstības fonda darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” 2.1. prioritātes „Zinātne un inovācijas” 2.1.1. pasākuma „Zinātne, pētniecība un attīstība” 2.1.1.1. aktivitātes „Atbalsts zinātnei un pētniecībai” līdzekļiem. 2013. gadā apgūti 33 641 LVL no ERAF finansējuma

1) Nr. 2010/0313/2DP/2.1.1.1.0/10/APIA/VIAA/082 **„Organiskas izcelsmes produktu izvilkumi un to ietekmes izpēte augkopībā”**

Projekta mērķis: Izpētīt sešus organiskas izcelsmes produktu izvilkumus, dot bioķīmisko un mikrobioloģisko raksturojumu un novērtēt to ietekmi uz laukaugu un dārzena ražas veidošanos, paplašinot kūdras un slieku biohumusa pielietošanas iespējas. Projektu īstenoja Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts sadarbībā ar Latvijas Lauksaimniecības Universitāti un SIA Zinātniski pētnieciskā ražošanas firma „Intellectual resources” no 2011. janvāra līdz 2013.g. jūnijam. Projekta kopējās izmaksas 111 133 Ls.

2) Nr.2010/0273/2DP/2.1.1.1.0/10/APIA/VIAA/083 **„Vietējās izcelsmes graudaugu sugu potenciāla izvērtēšana un šķirņu iegūšana izmantošanai īpašas diētiskas pārtikas produktu ieguvē”**

Projekta mērķis: Latvijā audzētu graudaugu sugu selekcijas materiāla potenciāla izvērtēšana pēc to saimnieciskajiem un bioķīmiskajiem rādītājiem jaunu šķirņu ieguvei īpašas diētas pārtikas produktu ražošanai hronisku slimību prevencijai.

Projektu īstenoja Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts sadarbībā ar Latvijas Universitāti no 2010. gada aprīļa līdz 2013.gada martam. Projekta kopējās izmaksas 207 784 Ls.

Gada nogalē tika apstiprināts Eiropas Sociālā fonda darbības programmas

„Cilvēkresursi un nodarbinātība” 1.1.1.2. aktivitātes „Cilvēkresursu piesaiste zinātnei”

līdzfinansēts projekts Nr. 1DP/1.1.1.2/13/APIA/VIAA/032 **„Jaunas zinātniskās grupas izveide daudznozaru pētījumam par graudaugu vietējā selekcijas materiāla izvērtēšanu pēc tā diētiskā potenciāla raksturojošiem rādītājiem un izmantošanas iespējām hronisku zarnu slimību prevencijā”**

Bez iepriekš minētā 2013. gadā institūtā tika realizēti seši **līgumpētījumi** pēc dažādu uzņēmumu pasūtījuma. Lai arī šie pētījumi ir nelieli un vērsti uz konkrētu tehnoloģiju pielietošanas efektivitāti, šī sadarbība ar komersantiem ir pozitīvi vērtējama un arī turpmāk atbalstāma. kopējais ieņēmums no līgumdarbiem 2013. gadā bija 11 211 LVL

Kopumā šī virziena realizācijai projekti saņēmuši Ls 101 871 LVL finansējumu. Par virziena realizāciju atbildīgā struktūrvienība – Agroekoloģisko pētījumu nodaļa (vadītāja pētniece Mg.lauks. Solveiga Maļeckā).

Institūta zinātnieki piedalījušies kā eksperti divās ZM organizētās darba grupās MK noteikumu sagatavošanai par sēklkopības jautājumiem, kā arī darbojas kā pastāvīgi eksperti Nacionālās augu šķirņu padomes Labību ekspertu grupā un Lauksaimniecības augu un dzīvnieku ģenētisko resursu padomes ekspertu grupā.

2. Graudaugu šķirņu veidošana, uzturēšana un sēklu pavairošana dažādu lauksaimniecības sistēmu vajadzībām

Darbības virziena mērķis – piedāvāt Latvijas agrovīdē, audzētāju, pārstrādātāju prasībām piemērotas kviešu, miežu un auzu šķirnes un to augstāko kategoriju sēklu drošu un tautsaimniecībai noderīgu produktu ražošanai.

Darbības virziens tiks īstenots: sagatavojot un realizējot valsts un starptautiskās pētījumu programmas, piedaloties sadarbības līgumu izpildē, ieviešot jaunas un pilnveidojot esošās selekcijas metodes; nodrošinot radīto šķirņu pieejamību dažādu saimniekošanas sistēmu sēklaudzētājiem.

Šajā virzienā tiek turpināta selekcijas materiāla izvērtēšana ziema un vasaras kviešiem, miežiem un auzām, kā arī veikta jau izveidoto šķirņu uzturošā selekcija un sēklu pavairošana. 2013. gadā šīm vajadzībām ar nevalstisko organizāciju: biedrība „Zemnieku saeimu”, „Latvijas Lauksaimniecības kooperatīva asociāciju” un „Latvijas Bioloģiskās asociācijas” tika piesaistītas subsīdijas ziemas kviešu un miežu selekcijas materiāla izvērtēšanu, kā arī bioloģiskās selekcijas materiāla izvērtēšanu ziemas un vasaras kviešu, auzu selekcijas materiāla izvērtēšanu, lai iegūtu jaunas Latvijas apstākļiem piemērotas šķirnes. ZM atbalsts selekcijas novērtēšanai integrēto lauksaimniecības kultūraugu audzēšanas tehnoloģijas ieviešanai 2013. gadā bija 66 300 LVL.

ZM atbalsts graudaugu ģenētisko resursu uzturēšanai: šajā gadā no valsts tiek atbalstīta AVS testa veikšanai nepieciešamo etalonsšķirņu uzturēšana - kopā 281 vienība. Finansējums no subsīdijām – 1 962 LVL

Institūtā izveidoto 14 šķirņu sākotnējā sēklkopībā – izlases sēklas sagatavošana šobrīd pilnībā tiek finansēta no šķirņu autoratlīdzību maksājumiem un pirmsbāzes sēklas realizācijas ieņēmumiem.

Turpināta sadarbība ar Boreal Ltd (Somija) projekta „**Germplasm evaluation agreement. Test of the agronomic performance of Boreale's breeding materials in field trials in Latvia climatic conditions**” (atbildīgā par projekta realizāciju Dr.agr. Māra Bleidere) Projekta mērķis novērtēt Somijā veidoto kviešu un miežu selekcijas materiāla Baltijas jūras reģiona apstākļos, īpašu vērību veltot slimību izturībai, veldres noturībai u.c. pazīmēm.

Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts bija pieteicies un guvis apstiprinājumu starptautiskā projekta Core Organic II, ERA-NET līdzfinansēts 7. Ietvara programmas projekta (kontrakta Nr. 249667) „**Koordinētas Bioloģiskās augu selekcijas aktivitātes daudzveidībai**” (Coordinating Organic plant **B**Reeding Activities for diversity (**COBRA**)) realizēšanai.

Projekta realizācijai tika izvirzīti specifiskie uzdevumi:

- 1) pilnveidot metodes sekla kvalitātes un veselīguma nodrošināšanai;
- 2) noskaidrot piemērošanās, adaptivitātes potenciālu un vispārējo agronomisko raksturojumu bioloģiskajās sistēmās, izmantojot dažāda līmeņa laukaugu sugu daudzveidību;
- 3) paaugstināt selekcijas efektivitāti un radīt jaunas izlases metodes laukaugu daudzveidības paaugstināšanai un saglabāšanai;
- 4) identificēt un likvidēt strukturālās barjeras bioloģiskajai augu selekcijai un sēklkopībai;
- 5) pilnveidot sadarbību un rezultātu ieviešanu bioloģiskajā augu selekcijā.

2013. gadu sekmīgi daļu no šī projektu realizēja, piesaistot ZM finansējumu 5 630 LVL.

2013. gadā Latvijas augu šķirņu katalogā bija reģistrētas 14 Stendē izveidotās kviešu, miežu, auzu un sarkanā āboliņa šķirnes. Selekcionāru pienākums ir veikt šo **šķirņu uzturošo selekciju un sākotnējo sēklkopību**. Audzētājiem pavasarī tika piedāvātas šādas šķirnes: mieži ‘Abava’, ‘Rasa’, ‘Sencis’, ‘Ansis’, ‘Druvis’, ‘Kristaps’, ‘Austris’, vasaras kvieši ‘Uffo’, ‘Robijs’, auzas ‘Laima’, ‘Arta’ un ‘Stendes Dārta’, sarkanais āboliņš ‘Dižstende’. Rudenī liels pieprasījums bija pēc ziemas kviešu šķirnes ‘Fredis’ sēklas materiāla.

2013. gadā selekcionāri sagatavoja reģistrācijai Augu šķirņu katalogā divas jaunas graudaugu šķirnes – ziemas kvieši ‘Edvins’, kailgraudu mieži ‘Kornelija’.

Kopumā 2013. gadā institūtā sagatavoja ap 230 t graudaugu, kartupeļu un zālaugu sēklas. Šajā gadā noslēgti jauni 27 licences līgumi ar lauksaimniekiem par institūta šķirņu izmantošanas tiesībām sēklu pavairošanai. Par sēklkopības darbu izpildi atbildīga Sēklkopības nodaļa.

Kopumā šī virziena realizācijai projektu ieņēmumi sastādīja Ls 88 848 LVL

Ienākumi no šķirņu autortiesību realizācijas - 35 127 Ls, ieņēmumi no pirmsbāzes sēklas realizācijas 98 871 Ls. Par virziena realizāciju atbildīgās struktūrvienības – Selekcijas pētījumu nodaļa (vadītāja Mg.lauks. Vija Strazdiņa) un Sēklkopības nodaļa (vadītāja Mg.lauks. Lidija Vojevoda).

3. Zinātnes, izglītības un prakses integrētas attīstības veicināšana graudkopībā, sēklkopībā un citās lauksaimniecības jomās.

Darbības virziena mērķis : pētījumu rezultātā gūtās pieredzes un zināšanu nodošana sabiedrībai, sekmējot zinātnes, izglītības un ražošanas sadarbību.

Darbības virziens tiks īstenots: iesaistot zinātniekus un institūta speciālistus dažādās valsts un citu institūciju organizētās darba grupās kā ekspertus, piedaloties un organizējot dažāda līmeņa zinātniskās un praktiskās konferences, seminārus; izdodot informatīvus un zinātniskus materiālus; publicējot rezultātus starptautiskos un vietējos nozaru izdevumos; piedaloties lauksaimnieku, konsultantu, studentu un citu interesentu tālākā izglītošanā.

Kopumā 2013. gadā akadēmiskos amatos ir ievēlēti un strādāja pieci vadošie pētnieki, astoņi pētnieki un divi asistenti. Studijas LLU Doktorantūras programmā turpina Mg. lauks. Inga Jansone un Mg.lauks. Lidija Vojevoda, Mg.biol. Linda Brunava.

Kopumā zinātnieki ir piedalījušies un prezentējuši savu zinātnisko darbu 4 starptautiskās konferencēs, kas notikušas Vācijā, Turcijā, Latvijā . Sagatavotas 23 zinātniskās publikācijas un tēžu raksti, 11 populārzinātniskās publikācijas izdevumos lauksaimniekiem. Zinātnieki ir piedalījušies dažādu institūciju organizētos pasākumos un nolasījuši 14 lekcijas lauksaimniekiem, konsultantiem un studentiem, organizēti divi semināri – sēklaudzētāju seminārs Stende un Lauku dienas Stendē.

Institūts ir kolektīvais biedrs Latvijas Agronomu biedrībā, Latvijas sēklaudzētāju asociācijā un Latvijas bioloģiskās lauksaimniecības apvienībā un aktīvi piedalās šo organizāciju darbībā.

Vasaras periodā Institūta bāzi kā ražošanas prakses vietu izmantoja Valsts Kandavas lauksaimniecības tehnikuma audzēkņi. Vienas dienas izbraukuma praksēs Stendē pabija ap 60 Valsts Kandavas lauksaimniecības tehnikuma audzēkņu un ap 40 LLU Lauksaimniecības fakultātes studentu.

Infrastrukturā nodrošināšana zinātniskai darbībai.

Institūta darbības nodrošināšanai un atbilstoši zinātniskā darba kvalitātes vērtējumam 2013. gadā tika piešķirts bāzes finansējums Ls 59 844 Ls, no kura lielākā daļa izlietota zinātnisko darbinieku algu nodrošināšanai.

Graudu kvalitātes un agroķīmijas laboratorija turpināts darbs kvalitātes sistēmas uzturēšanai un 2013. gada pavasarī veikta laboratorijas pārkreditācija, kas ļauj turpināt laboratorijai izsniegt pasūtītājiem sertifikātu graudu fizikālās un ķīmiskās testēšanas jomā.

Institūtam valdījumā nodotā **nekustāmā īpašumu apsaimniekošanā** 2013.gada nebija izmaiņu. Institūta pārziņā ir 205.3 ha valstij piederošas lauksaimniecībā izmantojamās zemes, t.sk., 18.3 ha sertificēti kā bioloģiskās lauksaimniecības zemes. Atbilstoši iepriekš noslēgtajiem zemes nomas līgumiem, vēl papildus tiek apsaimniekoti 27.1 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Ierobežotā finansējuma dēļ 2013. gadā nav ieguldīti līdzekļi meliorācijas sistēmu renovācijai un nav veikta uzturošā augšņu kaļķošana, lai arī šo pasākumu vajadzība vairākos zemes nogabalos (īpaši pēdējos gados atgūtajos) ir aktuāla.

Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts kā Lauksaimniecības resursu izmantošanā un pārtikas valsts nozīmes pētniecības centra viena no dalīb institūcijām, kopīgi ar partneriem sagatavoja un ieguva tiesības īstenot projektu ERAF līdzfinansētā darbības

programmas „Uzņēmējdarbība un pētniecība” 2.1.1.3.1. apakšaktivitātes „Zinātnes infrastruktūras attīstība” („Mūsdienīgas zinātnes materiāli tehniskās bāzes pilnveide lauksaimniecības resursu izmantošanas un pārtikas valsts nozīmes pētniecības centra ietvaros”, vadošais partneris Latvijas Valsts Augļkopības institūts). Šī projekta ietvaros tiek veikta laboratorijas ēkas renovācija un modernizēta institūta laboratorija, kā arī renovēts viens no siltumnīcu boksiem. 2014.gadā būs iespēja iegādāties vairākas jaunas selekcijas darbam svarīgas laboratorijas iekārtas. 2013. gadā šī projekta realizācijai tika piesaistīti 109 394 LVL.

Šajā gadā ar ZM atbalstu tika piešķirti 195 000 LVL materiāli tehniskās bāzes pilnveidošanai. No šī finansējuma 145 000 LVL tika izmantoti jaunu laboratorijas iekārtu un lauku tehnikas iegādei, 150 000 LVL tiks apgūti 2014.gadā. Atbildīgā struktūrvienība par šī virziena realizāciju ir Administrācija (atbildīgais direktora vietnieks inženiertehniskos jautājumos Igors Kude).

Par plāniem nākotnē.

Institūtā zinātnieki turpinās iepriekš iesāktos projektus. Finansējums šim darbam tiks nodrošināts no atbalsta maksājumiem lauksaimniekiem 2014. gadam. Šīs aktivitātes atbalsta lauksaimnieku organizācijas, ar kurām selekcionāri noslēdz sadarbības vienošanās. Turpināsies ar ES projektu īstenošana. Sadarbībā ar Bioloģisko pētījumu centru Lielbritānijā un vēl pieciem sadarbības partneriem Eiropā EK projekts ERA- Net programmas CORE – organic ietvaros par pētījumiem bioloģiskās selekcijas jomā. Kā arī zinātnieki strādā pie jaunu projektu iesniegumu sagatavošanas.

Par spīti finansiālajiem ierobežojumiem institūts arī turpmāk par sev svarīgu uzdevumu uzskata jauno zinātnieku un speciālistu atbalstīšanu, lai iesāktais studiju process un zinātnisko darbu izstrāde tiktu pabeigta.

Šobrīd daļu no projektiem pētniecībai piesaistītos līdzekļu nodrošina ES fondu vai paša institūta saimnieciskās darbības rezultātā iegūtais finansējums. Tas no vienas puses saskan ar politisko uzstādījumu - izmantot iespējas piesaistīt pētniecībai dažādu Eiropas fondu finansējumu, tajā pat laikā praksē nākas saskarties arī ar dažādiem **apgrūtinājumiem - gan līdzfinansējuma garantēšanā, gan piesaistīto līdzekļu izmantošanā.** Bieži vien projektos noteikumos nav paredzēti projekta vadības un infrastruktūras uzturēšanas izdevumi, atrunājoties, ka šiem mērķiem jāizmanto institūta bāzes finansējums. Faktiskie skaitļi rāda, ka institūtiem atvēlētais bāzes finansējums pa gadiem samazinās un tas ne vienmēr ir saistīts ar zinātniskās darbības kvalitātes pasliktināšanos, bet gan arī ar šiem mērķiem atvēlēto finansējuma apjomu no valsts budžetā. Tā kā institūta valdījumā ir deviņi nekustamie īpašumi un 205 ha valsts zemes, ik gadu būtu jāparedz vismaz 10-15 tūkst. Ls uzturēšanas vajadzībām, kas šajā finanšu situācijā ir pietiekami nopietna summa institūta budžetā. Lai arī institūta infrastruktūra pēdējos gados ir sakārtota pietiekami racionālai un efektīvai apsaimniekošanai un tās ikdienas uzturēšanas izmaksas nav lielas, šīs izmaksas pa gadiem aug (prognozējamie elektrības, degvielas cenas pieaugumi u.c.).

Pēdējos gados institūtā **būtiski pieaudzis administratīvā darba apjoms** (ERAF, ES projektu administrēšana, ZM vienotās personālvadības, nekustamo īpašumu un grāmatvedības uzskaites sistēmas ieviešana un institūta saimnieciskās/nesaimnieciskās darbības detalizētas uzskaites ieviešana u.c.), kas liek nopietni izvērtēt nepieciešamību palielināt administrācijas kapacitāti.

Rēķinoties ar līdzekļiem, kas nepieciešami ES fondu projektu līdzfinansēšanai, administratīvo izmaksu un iepērkamo resursu izmaksu sadārdzinājuma kompensēšanai, diemžēl nākas secināt, ka finansiālā situācija institūtā arī 2013. gadā būs pietiekami saspringta un gada budžetu sastādot, bija ļoti nopietni jāizvērtē visas vajadzības un iespējas, lai radītu vismazākos draudus iepriekšējo gadu iestrādņēm pētniecībā, infrastruktūras uzturēšanā un netiktu zaudēti kvalificēti zinātnieki un nozaru speciālisti. Šāda situācija nav labvēlīga radošam darbam nedz institūta kvalitatīvai izaugsmei. Bet

tajā pašā laikā, redzot augošo pieprasījumu pēc institūtā radītajām šķirnēm un to sēklām, speciālistu konsultācijām un tūristu pieplūduma, interesējoties gan par institūta darbību, gan iespējām uzzināt sen aizmirstas lietas, redzam, ka VSGSI ir un būs sava vieta sabiedrībā.

Gada pārskata apstiprināšanas datums: 2014.gada 28 janvāris, zinātniskās padomes sēdes protokols Nr.1

Direktore:

Mg.lauks. Inga Jansone